

یک جنگ، یک نگاه

﴿ به کوشش: محمدعلی صالحی ﴾

مقدمه

یکی از جذابترین مجموعه‌های تراثی جنگهای ادبی هستند که می‌توان آنها را به سفرنامه‌ها تشبیه کرد؛ از آن جهت که گزارشهایی در آنها وجود دارد که در جای دیگری یافت نمی‌شود، اشعاری که انتخاب شده، شاعرانی که گردآورنده با آنها مصاحبت داشته و حتی در برخی موارد به درخواست صاحب جنگ شعری به خط شاعران در جنگ تحریر گردیده، گاه اشعاری از دیوانها و کتابهایی نقل شده که اصل آنها از بین رفته و حتی نام و یاد شاعر نیز از خاطره تاریخ ادبیات این سرزمین محو گردیده است.

از این گذشته گاه شعری در مجموعه ای یافت می‌شود که شاعران مشهور و دیوانش بارها به چاپ رسیده است ولی در مقابله با آنچه در جنگ آمده اختلافاتی به چشم می‌خورد که نمونه‌هایی از این را در همین جنگ می‌توان یافت. گاه پرسشهایی که چندین سال بی پاسخ مانده با پیدا شدن یک جنگ ادبی حل می‌شود.

جنگ حاضر مجموعه‌ای است نفیس در موضوعات مختلف که برخی از آنها به صورت رساله مستقل فهرست شده و اشعار پراکنده آن با عنوان جنگ گزارش گردیده است. گرچه در این مجموعه موضوعاتی از قبیل عرفان، ادعیه، عقاید، اخلاق، طب فواید متفرقه و ... به چشم

می خورد لکن به جرأت می توان گفت که جامع آن دارای ذوق ادبی بوده و مطالب ادبی در این مجموعه بیش از دیگر موضوعات است.

نگارنده بی بضاعت این سطور از باب علاقه شخصی و مژده پیدا شدن چنین جنگ نفیسی به دوستان و دوستداران ادب فارسی، سیاهه ای از اشعار آن را انتخاب و در این نوشتار عرضه داشته ام. این مختصر، صرف یک گزارش فهرستگونه از یافت شدن این جنگ نفیس در میان نفایس گنجینه عظیم کتابخانه حضرت آیت الله العظمی مرعشی نجفی ره می باشد تا اهل فن در نوشتارهای بعدی نکات بیشتر و دقیقتری از آن را برای دوستداران ادب فارسی به صورت علمی و فنی ارائه کنند.

در بررسی برگهای این جنگ برای یافتن نام و نشان گردآورنده کوتاهی نکردیم اما غمگانه به نام گردآورنده آن که به یقین اهل فضل و ادب بوده، دست نیافتیم. تنها نشانی که از جامع این جنگ نفیس به نظر آمد، وجود یک رباعی و دو بیت مثنوی از عموی گردآورنده جنگ با عنوان «هذا شعر عمی ظفر الاسلام و المسلمین؟» در (برگ ۱۹۱ ب) که در اینجا می آوریم: از دست فراخ خود بتنگیم همه * با خوی پلید خود بچنگیم همه * با آنده و درد قرینیم مدام * فارغ ز جهان نام و نیکیم همه * بیاساقی آن جام شاهنشهی * بمن ده که تا گردم از خود تهی * میی کو مداوای دردم کند * زیبگانه و ز خویش فردم کند.

به امید این که پژوهشگران رد و نشانی از شاعر این اشعار و برادرزاده اش که این جنگ نفیس را گردآورده است، بیابند و به دیگران بنمایند.

بعد از فهرست کردن تمام رساله های مجموعه شماره ۱۷۸۰۹ رساله های ادبی آن را برای این مقاله انتخاب کردیم که مهمترین آنها رساله گزارش شده به عنوان جنگ است. در گزارش این رساله برای جلد ۴۵ فهرست نسخه های خطی کتابخانه بزرگ حضرت آیت الله العظمی مرعشی، مطالب طبق برگهای نسخه گزارش شده و در این نوشتار با یک دسته بندی ساده و جدا سازی قالبهای شعری به ترتیب ذیل همراه با مراعات برگهای نسخه ارائه می گردد به امید آنکه مقبول نظر استادان و صاحب نظران قرار گیرد.

قصاید

قصیده بایه با مطلع: ای سپهر مجد را رای منیرت آفتاب * وی جهان جود را دست گهربارت
سحاب.

قصیده بایه دیگر با مطلع: ای در نقاب خجلت از آن روی آفتاب * چون نایدت دریغ
چنین روی بی نقاب.

قصیده بایه دیگر با مطلع: ساقی ما صبحگاهان چون براندازد نقاب * من عجب دارم که
از شرمش برآید آفتاب. گویا این قصاید در استقبال از قصیده بایه خاقانی شروانی باشد (برگ
۱۰۶ الف).

غزلیات

هفت غزل گویا از امیر خسرو دهلوی با آغاز:
چه خوش صبحی دمید امشب مرا از روی یار خود * گلستان حیاتم تازه گشت از نو بهار
او...، برگ (۴۴ ب. ۴۵ الف).

سه غزل از معین الدین جنید شیرازی، غزل اول با مطلع: با هستی؟ توره بر جانان نمی دهند
* کس را مقام سلطنت آسان نمی دهند...، (برگ ۷۰ الف) لازم به ذکر است که این غزلیات در
دیوان چاپ شده (نفیسی ۱۳۲۰ ش) به نظر نیامد.

چند غزل از حسینی، شیخ عبدالله بلیانی و شیخ امین الدین بلیانی (۷۲ ب. ۷۴ ب). آغاز
غزل حسینی > اگر مستان حضرت را حجاب از راه برخیزد * ز مجلس خانه صورت هزاران آه
برخیزد.

آغاز غزل شیخ عبدالله بلیانی > ما از غم یار سخت مستیم * نتوان گفت چنانکه هستیم.
آغاز غزل امین بلیانی: آه رازنهان چگونه توان گفت * سرعین عیان چگونه توان گفت
(۷۴ ب).

دو غزل؟ از رکن علا با آغاز: ای اول هر نامه به نام تو مزین * چشم خرد از سرمه توحید تو
روشن (برگ ۸۵ ب).

چند غزل از امین الدین تبریزی گویا همان حاجی دده باشد با آغاز: بیش ازین بی روی

خوبت عاشقان رانیست تاب * وقت آن آمد که از طلعت براندازی نقاب (برگ ۸۵ ب).
 چند غزل با تخلص محمد از غیاث الدین محمد رشید با آغاز: چشمم بافتاب جمال نورتو
 روشن است * جانم برای مهر و وفای تو در تن است (برگ ۸۵ ب).
 دو غزل از علاء الدین هندو با تخلص هندو و آغاز: بازم دل غمگین هوس عشق کسی شد
 * بیچاره گرفتار هوا و هوسی شد (برگ ۸۶ الف).
 غزلی از تاج الدین حسن با تخلص تاج و آغاز: مرا بغیر تو پرداختن محالست این * سخن ز
 غیر تو گفتن کرا محالست این (برگ ۸۶ الف).
 غزلی از رکنی ابهری با آغاز: ای ز شمع طلعت ماه فلک پروانه ای * وز گلستان رخت شرح
 بهشت افسانه ای (برگ ۸۶ الف).
 غزلی از مولانا عتیقی با آغاز: ز چشمم بخت من باید ز آه و ناله بیداری * نه تدبیری دگر
 دارد دلم جز گریه و زاری (برگ ۸۶ الف).
 غزلی از سیف الدین با آغاز: سر عشقت با که گویم عشق تو افسانه نیست * بادل خود هم
 نگویم گر چه دل بیگانه نیست (برگ ۸۶ ب).
 دو غزل از نجیب جربادقانی [گلپایگانی] با آغاز: زهی بعارض گلگون و خط زنگاری * ربوده
 گوی جمال از بتان فرخاری (برگ ۸۶ الف).
 دو غزل از خواجه فتح الله مستوفی با تخلص فتح و آغاز: چون ندارم به وصل دسترسی *
 می پزم با خیال او هوسی (برگ ۸۶ ب).
 سه غزل از شاه جلال خوافی با تخلص <جلال> و آغاز: آورد خداوند تبارک و تعالی *
 آشوب جهانی؟ به جهان زان قد و بالا (برگ ۸۶ ب).
 غزلی از فنایی با آغاز: من کیستم تا باشدم در کوی لیلی خانه * پهلوی مجنون کاشکی
 بودی مرا ویرانه (برگ ۸۷ الف).
 غزلی از شیخ فخرالدین ابراهیم عراقی با آغاز: دلربایی دل زمن ناگه ربودی کاشکی *
 آشنایی قصه دردم شنودی کاشکی (برگ ۸۸ الف).
 غزلی از امیر خسرو دهلوی با آغاز: بگویم حال خویش لیکن از آزار می ترسم * و اگر
 پنهان کنم ز اندیشه گفتار می ترسم (برگ ۹۰ الف).
 غزلی دیگر از امیر خسرو دهلوی با آغاز: هزار شکر خدا را که چون تو دلداری * نمود روبه

من از بعد مدتی باری (برگ ۹۴ الف).

سه دیگر غزل از فنایی با آغاز: ما سنگ نیستی به ترازو نهاده‌ایم * سود و زیان خویش به
یک سونهاده‌ایم (برگ ۹۰ الف). و آغاز: گره [بگشاز] کاکل ای صبا آن شوخ رعنا را * دگر
[مپسند] پیچ و تاب در رگهای جان ما را... (برگ ۹۰ الف). و آغاز: باخرازم و درد فراق با دل
پر خون * بسان لاله باداغ رفتیم از جهان بیرون (برگ ۹۲ ب).

غزلی شاید از کمال با آغاز: نقطه دایره لطف، دهان تو بود * آیت حسن خط مشک فشان
تو بود (برگ ۹۰ الف).

غزلی از؟ با آغاز: دل چوروزی چند با دیدار جانان خو گرفت * عمرها جان کند تا با درد
هجرا ن خو گرفت (برگ ۹۰ ب).

دو غزل از شاعری با تخلص شرف و آغاز: صوفی مباش منکرندان می پرست * کاند ریپاله
پرتوی از روی دوست هست (برگ ۹۰ ب).

غزلی از نسیمی با آغاز: عجب غمیست مرا کان نمی توانم گفت * چه جای فاش که پنهان
نمی توانم گفت (برگ ۹۰ ب).

غزلی به استقبال غزل حافظ از؟ با آغاز: سروروان من چرا میل نمائی کند * خسته درد هجر را
هیچ دوائی کند برگ (۹۷ الف).

غزلی از روزبهان با آغاز: به بخشا ورنه گیتی را بسوزم * جهان را سربه سرتا پا بسوزم (برگ
۱۶۵ ب).

دو بیت از دیوان شمس: جانا به غریستان چندین بچه مانی * بازای از این غربت تا چند
پریشانی * صد نامه فرستادم صد راه نشان دادم * یا نامه نمی خوانی یا راه نمی دانی (برگ
۱۶۱ ب-۱۶۳ ب).

غزلی از؟ و آغاز: در زنجیر؟ زلف او دل دیوانه رفت * نکته ای زان لب شنید و جانب میخانه
رفت (برگ ۱۹۴ ب).

چند غزل از فدایی با آغاز: بدام زلف شوخی، مرغ جان افتاده می بینم * زهر قید این دل
دیوانه را آزاده می بینم.

غزلی از ناصری با آغاز: زین سان که هر نفس از تو دارم غمی دگر * همین دم است مرا یا
دمی دگر.

غزلی از حیرتی با آغاز: هیچ می‌پرسی که روزی... داشتم *... وفایی داشتم (برگ ۱۹۹ ب).

غزلی از؟ با آغاز: منم امروز بلای شب هجران بر سر * کرده در کارتو چون شمع تن و جان بر سر (برگ ۲۰۱ الف).

غزلی از؟ که قسمتی از آن در برش از بین رفته و آغاز: بازی که سردست تو جامی گیرد * شاهین... (برگ ۲۰۱ الف).

غزلی از آصفی با آغاز: چهره آراسته خندان و سخن گو شده ای * چشم بد دور ز روی تو چه نیکو شده ای، برگ (۲۰۱ ب).

دو غزل از آهی با آغاز: هر چند با من او را غیر از جفا نباشد * یاری دگر گرفتی شرط وفا نباشد، غزلی دیگر شاید از آهی با آغاز: شب قدر بیقراران سر زلف یار باشد * مه عید نیک بختان رخ آن نگار باشد.

غزلی از؟ با آغاز: زهی؟ بخلقت خوبی نموده جلوه‌گری... (برگ ۲۰۱ ب).

دو غزل از نسیمی با آغاز: حیوة زنده دلان جز نفس یاری نیست * بناز به عشق که عشق بازی نیست.

دو غزل از طایری با آغاز: در عشق چون سوخته در بدری نیست * لطفی که بدر ماندگی من دگری نیست.

دو غزل از غیائی با آغاز: بخرام سوی گلشن و بگشاز رخ نقاب * تا گل دهد ز آب رخت چشم خویش آب.

غزلی از نرگسی با آغاز: لبالب می‌کشم ساغر ز دست سروناس خود * که درمستی توانم کرد اظهار نیاز خود (برگ ۲۰۲).

سه غزل از سیفی با آغاز: بازم هوای آن لب می‌گون گرفته است * معلوم می‌شود که مرا خون گرفته است.

چهار غزل از انسی با آغاز: تا با غم تو دست در آغوش کرده‌ام * از هر چه غیرتست فراموش کرده‌ام (برگ ۲۲۸ الف).

غزلی از؟ با آغاز: از لطف دیگران ستم یار خوشترست * دشنامش از تواضع اعناد خوشترست (برگ ۲۵۷ الف).

غزلی از عماد با آغاز: دریافت دلم کعبه از رهگذر کویت * محراب... شد از دولت ابرویت، برگ
(۲۶۴ الف).

سه غزل از شرف الدین شفروه یا شقروه با آغاز: تیر بلات هرگز جز در درون نه پیچد * خار
جفات هرگز جز در جگر نروید.

چند غزل از ناصر خسرو با آغاز: وجود من همه عیست و یک هنر دارم * که من طریقه
خود را از دست بگذارم، (برگ ۲۶۴ ب).

غزلی از: نازک ترست از ورق گل بدن ترا * پیداست لطف تن... پیرهن ترا. و غزلی دیگر
از: و آغاز: شبی به صومعه بگشای زلف مشکین را * خراب ساز به یک عشوه خانه دین را
(برگ ۲۸۲ ب).

غزلی از: با آغاز: به فلک هر چند شبها می فرستم آه را * برغی آید که بینم صورت آن ماه را.
غزلی از مقبول با آغاز: باشد صدا کند که... بینمش * بنشانمش برابر و دیدار بینمش.
غزلی از ناطقی با آغاز: بلب؟ رسید ز شوق لب توجان ما را * نمود راه عدم نقش آن دهان ما
را.

دو غزل از صفی با آغاز: اگر بارم دهی در خدمتت از جان کمربندم * و گریه خاطرت بارم
بگوتابار بر بندم، برگ (۲۸۳).

رباعیات^۱

یک رباعی که بالای آن عبارت <لسانی راست > در (برگ ۴۵ الف).

رباعیات پراکنده برگ (۴۶ ب. ۴۷ ب).

رباعیات پراکنده، برگ (۷۲ ب. ۷۴ ب).

چند رباعی از جمله <از شبم عشق خاک آدم گل شد * صد فتنه و شور در جهان حاصل
شد * سرنشته عشق بر برگ روح زدند * یک قطره فرو چکید و نامش دل شد > برگ
(۸۹ الف).

رباعیات پراکنده (۸۹ ب. ۹۰ ب).

۱. برخی از این اشعار به عنوان رباعی ذکر شده بود که معلوم شد دو بیت از یک غزل را آورده است. ممکن است
برخی دیگر دو بیتی باشند که از حیث وزن با رباعی فرق دارد اطلاق رباعی از یاد داشتهایی که بر فراز اشعار
تحریر شده بود اقتباس گردیده است.

چند رباعی از؟ که یکی از آنها را برای نمونه می آوریم: ای قد تو معتدل نه بالا و [نه] پست -
وی چشم تو مخمور نه هشیار و نه مست * فی الجملة چنانی که چنان می باید * کس را چو تو
معشوق نبودست و نه هست (برگ ۹۳ الف و ۹۴ الف)

چند رباعی از جمله: خاک قدم شماست کحل بصرم * شکرست که آبروی خود می نبرم *
چون آتش سودای تو در دل دارم * تا هست هوا بیال عشق تو پریم (برگ ۹۷ الف).
چند رباعی نغز به صورت پراکنده برگ (۱۰۶ ب. ۱۰۹ ب) که بر فراز آنها عنوان اشعار
اوحدی کرمانی تحریر شده است.

رباعی سعدالدین حموی؛ غازی زبلی شهادت اندر تک و پوست * و آنرا که غم تو کشت
فاضل ترا اوست * فردای قیامت این بدن کی ماند * این کشته دشمن است و آن کشته
دوست.

چند رباعی از انسی و فدایی با نمونه: چوگان خرد اگر بدست آوردی * از هر دو جهان گوی
سعادت بردی * دور از تو حیات را تعب می دانم * بی یاد تو زیستن را عجب می دانم (برگ
۱۶۵ الف).

دو رباعی از فدایی با آغاز: سرگشته سری دارم و درمانش نیست. برگ (۱۶۷ الف).
رباعیاتی از عمر خیام بین برگهای (۱۷۲ - ۱۸۵).

سه رباعی که سومی آن عنوان عبارت < خسرو گوید > را دارد با آغاز: بر سر کوی تو دانم که
سگان بسیارند * لیک بنمای وفادار تر از من دگری (برگ ۱۹۲ الف).

پنج رباعی از؟ با نمونه: مائیم و همین جان بلا پروردی * مستانه زدل کشیدن آه سردی *
در سینه حرارتی و در دیده غمی * در دست پیاله و در دل دردی. برگ (۱۹۹ الف).

دو رباعی از ظهیر فاریابی، چند رباعی از سلمان دررثای سلطان اویس، برگ (۲۰۲).
مثنویات و رباعیات پراکنده (برگ ۲۵۷ الف. ۲۶۱ الف).

رباعی دیگر: فکده نامه من آتشی بهر جگری * فغان که در دل آن مه نمی کند اثری؟، مکن
عزم چمن ای یوسف... کس * که نتوانم ترا دیدن بگلگشت چمن با کس، برگ (۲۸۲).

چند رباعی گویا از نامی رازی با نمونه: نامی چه کشی آه ز حیرانی دل * صبرست دواي درد
تنهایی دل * عاشق ز کجا و خاطر جمع کجا * در عشق بساز با پیریشانی دل، برگ (۲۸۲).

رباعی از؟ لطفت بکرم چاره بیچاره کند * عدلت ستم از زمانه آواره کند * در موسم عدل او

صباران بود *... که پیراهن گل پاره کند، و چند رباعی دیگر (برگ ۲۸۳ الف).
 رباعی از؟: ای دل به کمند دل بری افتادی * در دست بت ستمگری افتادی * از فتنه یکی
 خلاص ناگشته هنوز * فی الحال به دام دیگری افتادی. و چند رباعی دیگر (برگ ۲۸۳ الف).
 رباعی از قانعی با آغاز: به غم عشق الهی که گرفتار شوی * تا ز حال دل عشاق خبردار
 شوی، برگ (۲۸۳).

رباعی دیگر از؟، آغاز شبست آن خط مشکین که توداری * پایان مه این غبغب سیمین که
 توداری، برگ (برگ ۲۸۳).

رباعی با آغاز: بی اذان داشت اجل مرگ وی اندر تأخیر (برگ ۲۸۴ الف).
 رباعی با آغاز: شوخی که دلم به مهرش آموخته بود * در آتش عشق او دلم سوخته بود
 (برگ ۲۸۴ ب).

مسمط، مستزاد و مخمس

مسمط در مدح امیر اسمعیل گیلکی از عبدالواسع جبلی با آغاز: ابرنوروزی علم برگوشه
 افلاک زد * و ز خروش فاخته گل جامه برتن چاک زد * آب خورده نسترن در چشم نرگس
 خاک زد * لاله خیمه در جوار نرگس چالاک زد * و زغم عشق وی آتش در دل غمناک زد *
 زان جهت شد دل سیاه انگشت وار اندر برش (۹۲ ب - ۹۳ الف).

مستزاد از تاج الدین با آغاز: ما شیفته عارض جان پرور یاریم نی بر ورق گل * مست از نظر
 نرگس مخمور نگاریم نی از اثر مل، برگ (۲۶۴).

مخمس از زهری با آغاز: مژده گل می برد یاد صبا سوی چمن * بر عروس باغ می پوشد
 گلگون پیرهن (برگ ۲۶۴ ب).

مخمس از عشقی با آغاز: گل اندامی که او در بزم میخواران مست آرد * پشیمانی خورد روزی که
 مشکین خط... آرد، برگ (۲۸۲).

قطعات، مثنویات و اشعار پراکنده

قطعه ای بدون ذکر نام شاعر با آغاز: <زمان زمان زتو دور افکند زمانه مرا * جدا کند ز
 وصال به صد بهانه مرا...> (برگ ۹ الف).

سه بیت از؟ با آغاز: زمن پرسید راه و رسم شهرستان رسوایی * که چون فرهاد و مجنون
 نیستم کوهی و صحرا بی، برگ (۲۰۱ ب).

چند بیت از قهستانی، برگ (۹ الف)
 متخبی از بوستان سعدی (برگ ۴۳ ب. ۴۴ الف).
 مطلع پراکنده که با این مطلع آغاز شده > پس بگوای خال بر طرف لبش جا کرده * نیک
 جایی از برای خویش پیدا کرده < (برگ ۴۵ ب. ۴۶ الف).
 اشعار و رباعیات پراکنده برگ (۴۶ ب. ۴۷ ب).
 ابیات پراکنده در موضوعات شکر، اظهار محبت، طلب عنایت، جواب مکاتیب، شکوه از
 دوستان، استعذار، دعا، و درویشان (برگ ۷۰ الف. ۷۲ الف).
 چند بیت مثنوی از: با آغاز: ای گل جانها متبسم ز تو * بلبل جانها مترنم ز تو (برگ
 ۸۷ الف).
 مثنویات؟ برگ (۸۷ ب. ۸۸ الف).
 مثنویات با آغاز: به صد حسرت چو من از کوی آن پیمان شکن رفتم * بمان ای دل تو باری
 بر سر کوی که من رفتم برگ (۸۸ الف).
 داستانی در قالب مثنوی از برخورد شیخ الاسلام غزالی با خو برویی که از حمام بیرون
 می شد که ابیاتی از آن را می آوریم: شیخ الاسلام امام غزالی * آن صفا بخش حالی و قالی * کی
 همی شدی سواره اندر ری * وز میدان ز صد فزون اندر پی * دلبری دید همچو بدر تمام * که
 برون آمد از در حمام... شده مردم شیخ در نگران * شیخ در روی آن پسر حیران... برگ
 (۸۸ ب).
 اشعار پراکنده برخی به نقل از گلشن راز شبستری، برگ (۸۹ ب - ۹۰ ب).
 قطعاتی از امینی با آغاز: در صفات بنده را حد تصرف کی رسد * رحمتی فرما خداوندان من
 بی باک را (برگ ۱۶۴ ب).
 مثنویات پراکنده (۹۰ ب. ۹۲ ب و برگ ۹۴ الف).
 ابیاتی از سید حسین اخلاطی با آغاز: بودست خری که دم نبودش (۹۴ ب).
 اشعار پراکنده از اوحدی کرمانی، مولانا، عین القضاة، خواجه نصیر، معنیات، ابوسعید
 ابوالخیر، ابن سینا، روزبهان، شهاب الدین سهروردی (برگ ۹۵ الف. ۹۶ ب).
 قطعه ای که در بالای روضه عین القضاة مرقوم شده که در ذیل می آوریم: بلند مرتبه عین
 القضاة عیسی دم * چشید شهد شهادت ز تیغ بی خردان * نثار رحمت جاوید بر روانش باد *

که عارف همه بین بود و عالم همه دان (برگ ۱۶۷ الف).

ابیاتی در قالب مثنوی از عماد فقیه با آغاز: اهل یقین نقل چنین کرده‌اند * کانچه ز توریة
گزین کرده‌اند (برگ ۱۷۱ ب. ۱۷۲ الف).

ابیاتی از حماسه، عبدالرزاق کاشی و دیگران (برگ ۱۰۲ ب).

اشعار منتخب از شاعران مختلف از جمله ابوسعید ابوالخیر، عراقی، شمس تبریزی (برگ
۱۰۶ ب. ۱۰۹ ب) البته عنوان آن اشعار اوحدی کرمانی تحریر شده است.

اشعار پراکنده فارسی و عربی که به آغاز برخی از آنها اشاره می‌کنیم: من چاکرم کسی را کو
چاکر هوا نیست * بیزارم از هر آن کس کو طالب خدا نیست. آیا چه شود اگر مرا یاد کنی * وز
درد و بلا و محنت آزاد کنی * اینک تن من گداخته هجرتوست * باشد که مرا بوصل خود شاد
کنی. برگها ۱۶۱-۱۶۳ اصلاح شود

قطعه‌ای که در بالای روضه عین القضاة مرقوم شده که در ذیل می‌آوریم: بلند مرتبه عین
القضاة عیسی دم * چشید شهد شهادت ز تیغ بی خردان * نثار رحمت جاوید بر روانش باد *
که عارف همه بین بود و عالم همه دان (برگ ۱۶۷ الف).

ابیاتی در قالب مثنوی از عماد فقیه با آغاز: اهل یقین نقل چنین کرده‌اند * کانچه ز توریة
گزین کرده‌اند (برگ ۱۷۱ ب. ۱۷۲ الف).

ابیاتی از خاقانی، سعدی، مثنوی از زاد المسافرین با آغاز: بودست خری که دم نبودش *
روزی غم بی دمی فزودش، ابیاتی از فردوسی، فخر رازی، نقل از مخزن الاسرار، خسرو و فرهاد،
لیلی و مجنون، چند حکایت گویا از گلستان سعدی، ابیاتی در مرثیه، ابیاتی از سعدی، مولوی،
برگ (۱۷۲-۱۸۵).

اشعاری از بهارستان جامی، برگ (۲۰۱ ب).

مطالب پراکنده ادبی از جمله قطعه‌ای از... خراسانی با آغاز: گفت با من دلبری گروصل
جویی زربیار * عاشقان کی وصل بی زرا تمنا کرده‌اند (برگ ۲۰۴ الف).

عبارات ادبی در موضوعات مختلف (برگ ۲۰۶، ۲۰۵ الف).

منتخبی از اشعار شعرا در قالب رباعی مثنوی در موضوعات مختلف که در بیشتر آنها نام
شاعر درج نشده تنها نام جامی، خسرو و عطار به نظر آمد (برگ ۲۲۰ ب. ۲۲۲ الف).

۱۱ بیت در بیان حقیقت حضرت حق با آغاز: دور بینان بارگاه انست؟ * بیش ازین پس

نبرده‌اند که هست (برگ ۲۳۵ الف).

چند بیتی از جلال، برگ (۲۶۴ ب).

مثنوی با آغاز: ای بولایت شده عالی مقام * گشته ز تو کار رسالت تمام، اشعار فارسی در قالب‌های مختلف که در ذیل به آغاز چند نمونه از آنها اشاره می‌کنیم: اغیار به روزگار حیرانی، دلشاد شدند از پریشانی، برگ (۲۸۲).

قطعه‌ای با آغاز: ای باد اگر بر اهل بخارا گذر کنی * ز نهار عرضه ده... پیام ما، تک بیت‌هایی از کمال، ایازی، مشرقی و نصیبی (برگ ۲۸۳ ب).

اشعار عربی و فارسی با عنوان مصارعی که در اثناء انشا ضرورت شود الف در تعریف حرب با آغاز: از باد حمله آتش حرب اشتعال یافت * ترک اجل بغارت جانها مجال یافت... (برگ ۲۸۶ الف).

ابیات عربی

دو بیت منسوب به حضرت علی علیه السلام? با ترجمه فارسی و آغاز >السیف والخنجر ریحانها... گل و ریحان ماتیغ است و خنجر.

چند بیت عربی در مدح حضرت علی، از ابن ابی الحدید، معاویه و یزید علیهما اللعنة (برگ ۴۴ الف).

شعر عربی گویا از حلاج با آغاز: واللّٰه ما طلعت شمس ولا غربت * الا ذکرک مقرون بانفاسی (برگ ۸۸ الف).

اشعاری از ابن عباس در مدح حضرت علی علیه السلام برگ (۹۸ الف).

ابیاتی از قصیده مؤیدالدین جندی با آغاز: ولدت ابی من قبل امی و امّها * وانکحتها اباه حین توالدی. برگ (۱۰۰ الف).

اشعار عربی منسوب به حضرت علی علیه السلام، با آغاز: لیس البلیة فی ایامنا عجا * بل السلامة فیها اعجب العجب (برگ ۱۰۱ ب).

اشعار عربی از شبیانی با آغاز: مکانک من قلبی اعز مکان * وان کنت ترضی ذلنی وهوانی (برگ ۱۰۱ ب).

۱. کذا، صحیح السیف والخنجر ریحاننا * آف علی الزجس والآس.

لامیه زهیر بن محمد مهلبی مصری با آغاز: دعوا الوشاة و ما قالوا و ما نقلوا * بینی و بینکم ما لیس ینفصل (برگ ۱۰۱ ب).

اشعار عربی از امام شافعی با آغاز: انعم عیشا بعد ما حلّ عارضی * طلایع شیب لیس یغنی خضابها (برگ ۱۰۲ الف).

لامیه عربی با آغاز: العشق من اقرب الوسائل * و الدمع وسیلة المسایل * و البال من الهموم بال * لایکشفها سوى البلال (برگ ۱۰۲ الف).

ابیاتی از انصاری با آغاز: ما وحد الواحد من واحد * اذ کل ما وحده حاصل (برگ ۱۰۲ ب).
اشعار عربی از مشایخ صوفیه با آغاز: لقد کنا حروفاً عالیات * نزلنا فی صدور سافلات (برگ ۱۰۳ الف).

لازم به ذکر است نام برخی از شاعران به عمد پاک شده است.
اشعار عربی از ابراهیم بن محمد خلیفه با آغاز: توهمت قدماً أن لیلی تبرعت * و ان لنا ما دونها ینع اللثما (برگ ۱۰۳ ب).

ابیات پراکنده از اصمعی، جنید، ابن عطا، شافعی، مجنون بن عامر، حضرت امیر المؤمنین علی علیه السلام، محی الدین عربی، امام سجاد علی بن الحسین، ابراهیم خواص (برگ ۱۰۳ ب).
۱۰۴ ب).

ابیاتی از سید مرتضی با آغاز: لنقل الصخر من قلال الجبال * احبّ الی من منن الرجال (برگ ۱۰۳ ب).

اشعار عربی با آغاز: سلام علی نجد و نجد بعیده * و من این لی نجد و این عزازها (برگ ۱۰۶ الف).

اشعار پراکنده عربی که به آغاز برخی از آنها اشاره می کنیم: دموعی لفراقکم یحاکمی المزنا * و الشوق یزید فوق وحدی حزناً * یا من تجنب صبری فی محبته * ست لی من الدمع ما ابکی علیک به * انی شفیع الیک منی دموع و حسن ظنی * فبالذی قادننی دلیلاً الیک الّا عفوت عنّی * اذا رایت حبنا علی زمان * و بای سهم للبعاد زمان * ملات کتابی بالذات جهالة * فمالی به سطر من الحسنات * رفعت دمعی بکفی فی الدجا اسفاً * و ظلمه ... فی قلبی قد انتقطعت (برگ ۱۶۱ ب - ۱۶۳ ب).

ابیات پراکنده عربی (برگ ۱۹۳ ب).

اشعار عربی در مدح حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السلام، با آغاز: لَاعَذَّبَ اللَّهُ أُمَّيْ انْهَاشْرَبْتُ *
حَبَّ الوَصَى وَغَذَّتِيهِ بِاللَبْنِ، دو دویستی با آغاز: لعنت خدا بر صوفیه و بر اعتقادشان (برگ
۲۶۴ الف).

چند بیت عربی که آغاز یکی از آنها چنین می باشد: شفيعى نبى والبتول وحيدر* و
سبطاه والسجاد والباقر... * وجعفر والقادمى ببغداد والرضى * ونجل الرضا والعسكريان و
المهدى (برگ ۲۸۲ الف).

شماره نسخه: ۱۷۸۰۹ / ۰

مکتوب عبدالرزاق کاشی به علاءالدوله سمنانی و جواب علاءالدوله = نامه عبدالرزاق
کاشی به علاءالدوله سمنانی و پاسخ علاءالدوله (عرفان، فارسی)
از: کمال الدین عبدالرزاق بن احمد کاشانی، درگذشته: ۵۷۳۵.ق.

آغاز: <اعداد تأیید و توفیق و انوار توحید و تحقیق از حضرت احدیت بظواهر اطهر و باطن
انور مولانا الاعظم شیخ الاسلام حافظ اوضاع الشرع قدوة ارباب الطریقه...>

انجام: <ای عزیز تو نیز اقتدا بهمین کن و چون نظر بر قول خدای تعالی افتاد که و لا
تضر بوالله الامثال بکلی محو آن مثال کردم.>

بنگرید به نسخه شماره <۱۴۷۳۹/۵> گزارش شده در جلد <۳۷> فهرست نسخه های خطی
کتابخانه آیت الله العظمی مرعشی نجفی .

گزارش متن: نامه ای است از عبدالرزاق کاشی به علاءالدوله سمنانی که در آن بر برخی از
عبارات کتاب <العروة الوثقی لاهل التقی> سمنانی، خورده گرفته و سمنانی با عباراتی تند
ایرادات او را رد نموده است. در آغاز جواب سمنانی چنین آمده <قل الله ثم ذرهم الآیة. بزرگان
دین و روندگان یقین باتفاق گفته اند از معرفت حق برخوردارى کسی یابد که طیب لقمه و
صدق لهجه شعار و دثار او باشد چون این هر دو مفقود است ازین طاعات و ترهات چه
مقصود...>

نامه عبدالرزاق کاشی به علاءالدوله سمنانی در برگ ۷۰ نسخه شماره ۱۳۵۲۸ و جواب
علاءالدوله در برگ ۷۵ همان نسخه و همچنین خلاصه ای از جواب علاءالدوله سمنانی در

برگ ۱۷۱ نسخه شماره ۸۲۶۴^۱ آمده است. نامه کاشی و جواب سمنانی در <مصنفات فارسی علاءالدوله سمنانی> به اهتمام نجیب مایل هروی صص ۳۴۶-۳۳۷ به سال ۱۳۶۹ ش در تهران به چاپ رسیده است. همچنین در نفحات الانس جامی و مجموعه رسایل عبدالرزاق کاشانی نیز به زیور طبع آراسته گردیده است.

گزارش نسخه: *نوع خط: نستعلیق *تاریخ کتابت: پیرامون سده ۵۱۰ ق *عنوانها و نشانها: شنگرف *نوع کاغذ: شرقی *تعداد برگ: ۳ (۱ب-۳ب) *تعداد سطر: ۲۲ *اندازه متن: ۱۱*۱۹/۵ سانتیمتر.

ویژگیها: در برگ نخست مهر بیضی <محمد طاهر... جعفر>، مهر کتابخانه محمدجعفر فیض مهدوی وجود دارد، نسخه رطوبت دیده است.

📖 الذریعة: ۱۶۹/۲۲؛ فهرستواره کتابهای فارسی: ۱۰۲۰/۸؛ فهرست کتابخانه مجلس شورای اسلامی: ۲۰۶/۲۳؛ ریحانة الادب: ۳۴/۵.

شماره نسخه: <۱۷۸۰۹/۱>

منتخب دیوان رکن صائن = گزیده اشعار رکن صائن (ادب منظوم، فارسی)

از: رکن الدین صاین هروی، درگذشته: ۵۷۶۵ ق.

آغاز: <ماه مهر افروز من از آسمانی دیگر است

قد سرو آسای او از بوستانی دیگر است

روز و شب ما با خیالش پاکبازی می کنیم

گرچه هر کس را بما هر دم گمان دیگر است...>

انجام: <روزی حدیث حسن تومی رفت با فلک

زان روز من بجان تو سوگند خورده ام

کز غیرت جمال تو در ماه ننگم.>

گزارش متن: انتخابی است از غزلیات و یا قطعات رکن صائن که بدون ترتیب خاص گردآوری شده و. شاعر گاه به رکن و گاه به رکن صائن تخلص نموده است مانند <رکن از فراق یار

۱. در جلد ۲۱ فهرست کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی به عنوان <وحدت وجود> گزارش شده است.

شکایت چه می‌کسی * کارت زدل خراب و پریشان ز دیده [شد] < برگ (۵۰)، رکن صائن چه توان کرد که از روزازل * قرعه درد بدین بخت نگون [افتاده]، برگ (۵۳ الف).

دیوان این شاعر ایرانی به سال ۱۹۵۹ م به کوشش سید حسن درپتته هند به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: * نوع خط: نستعلیق * تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۰ هـ ق * عنوانها و نشانها: شنگرف * نوع کاغذ: شرقی * تعداد برگ: ۶ (۴۸ الف - ۵۳ ب) * تعداد سطر: ۳۰ * اندازه متن: ۱۹*۱۳ سانتیمتر.

ویژگیها: در برگ نخست مهر کتابخانه محمدجعفر فیض مهدوی و عبارت < خط خواجه شیخ اعرج...؟ > آمده است.

الذریعة: ۳۸۳/۹، ۵۷۱؛ ریحانة الادب: ۳/۳۴۳؛ دانشنامه ادب فارسی (افغانستان): ۴۳۸.

شماره نسخه: < ۱۷۸۰۹/۷ >

منتخب دیوان جلال عضد = گزیده اشعار جلال عضد (ادب منظوم، فارسی)

از: سید جلال الدین بن عضدالدین یزدی مشهور به جلال عضد و متخلص به جلال، درگذشته: پیرامون سده ۸ هـ ق.

آغاز: < بازار شکوفه گشت فضای چمن سفید

و اطراف دشت گشت زبرگ سمن سفید

در جنب لطف لاله سرخی ژاله چيست

درّیمن سیاه و عقیق عدن سفید...>

انجام: < ای خواجه اگر تو نام خود می‌پرسی آواز خرازدهان ماهی بشنو...>

گرتومی خواهی که بردریا چوموری بگذری نعل زن در پای پیل و در میان نیل زن < .
گزارش متن: منتخبی است از غزلیات و اشعار جلال عضد.

دیوان سید جلال عضد به سال ۱۳۶۶ ش از سوی انتشارات تالار کتاب در تهران به چاپ

رسیده است لازم به ذکر است که غزل یا قصیده‌ای با ابیات آغازین این نسخه در نسخه چاپی نیامده است.

گزارش نسخه: *نوع خط: نستعلیق *تاریخ کتابت: پیرامون سده ۵۱۰ ق *عنوانها و نشانیها: شنگرف *نوع کاغذ: شرقی *تعداد برگ: ۱۱ (۵۳ ب - ۶۲ الف) *تعداد سطر: ۳۰ *اندازه متن: ۱۹*۱۳ سانتیمتر.

الذریعة: ۲۰۰/۹؛ ریحانة الادب: ۴۱۵/۱؛ فهرست مجلس شورای اسلامی: ۴۶۱/۳؛ فرهنگ سخنوران: ۱۳۳.

شماره نسخه: <۱۷۸۰۹/۸>

قصاید

قصاید انوری = منتخب قصاید انوری = منتخب اشعار انوری

(ادب منظوم، فارسی)

از: اوحدالدین محمد بن محمد انوری، درگذشته: پیرامون سده ۵۶۰ ق.

آغاز: >گر دل و دست بحر و کال باشد دل و دست خدایگان باشد
شاه سنجر که کمترین بندش در جهان پادشه نشان باشد...<
انجام: >کرده از دراز دستی جود از جهان دست خواستن کوتاه
هر که نبود بروزگار شاد روزگارش مباد نیکو خواه (۶۹ ب)<.

گزارش متن: گزیده‌ای است از اشعار انوری که بیشتر آن از قصاید انوری گرفته شده است
قصاید انوری به صورت مستقل و هم در ضمن دیوان انوری به چاپ رسیده است. اشعاری
دیگر از انوری در بین برگهای (۷۵ الف - ۸۱ الف) آمده که آغاز منتخب تحریر شده در برگ
۷۵ الف: مانده از سیلی جاهت سر چرخ اندر پیش * گشته از طعنه حلمت دل خاک اندر
وای، انجام آن در برگ ۸۱ الف: امید بقایکی شد و بیم هلاک * چون من ز جهان می‌روم از
مرگ چه باک.

گزارش نسخه: * نوع خط: نستعلیق * تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۰هـ. ق * عنوانها و نشانها: شنگرف * نوع کاغذ: شرقی * تعداد برگ: ۱۵ (۶۲ الف - ۶۹ ب) و (۷۰ الف - ۸۱) * تعداد سطر: ۲۹ * اندازه متن: ۱۹*۱۲/۵ سانتیمتر.

شماره نسخه: <۱۷۸۰۹/۹>

(تصوف، فارسی)

قلندریه = قلندرنامه

از: ناشناخته.

آغاز: >بر خردمندان سر حلقه طریقت و هوشیاران تکیه نشین زاویه حقیقت چون آفتاب روشنست که پیرمفرد پاکباز که گردن از ادب بطوف قلندری و شعار فقر مطوق گردانید...<. انجام: >از ساحت روزگار همه بردار و ذوقی مدام کرامت فرمای همه را عاقبت خیر و خاتمت نیکوارزانی داربحق النبى و آله اجمعین.<

گزارش متن: نثری است ادبی و آمیخته به نظم در فضیلت فقر و درویشی.

گزارش نسخه: * نوع خط: نستعلیق * تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۰ و ۱۱هـ. ق * عنوانها و نشانها: شنگرف * نوع کاغذ: شرقی * تعداد برگ: ۱ (۷۲ الف - ۷۲ ب) * تعداد سطر: جمعاً ۳۷.

شماره نسخه: <۱۷۸۰۹/۱۰>

گزیده دیوان اوحدی مراغی = غزلیات اوحدی مراغی = منتخب دیوان اوحدی مراغی
(ادب منظوم، فارسی)

از: اوحدالدین بن حسین مراغی اصفهانی، درگذشته: ۷۳۸هـ. ق.

آغاز: >پیداست حال مردم زنده آنچنان که هست

خرم دلی که فاش کند هر نهان که [هست]

می خواره گنج دارد و مردم بر آن که نه زاهد نداشت خیری و ما را گمان که هست...<

انجام: <گر نه همچو فلک گشته به بد مهری مراد دشمن و آزار دوستان چه دهی.>
گزارش متن: منتخبی است از غزلیات اوحدی مراغی. دیوان اوحدی مراغی از سوی انتشارات پیشرو در تهران؟ به سال ۱۳۶۲ش به چاپ رسیده است.
گزارش نسخه: *نوع خط: نستعلیق *تاریخ کتابت: پیرامون سده ۵۱۰ق *عنوانها و نشانیها: شنگرف *نوع کاغذ: شرقی *تعداد برگ: ۵ (۸۱ الف - ۸۵ ب) *تعداد سطر: ۲۷ *اندازه متن: ۱۹*۱۳ سانتیمتر.

ویژگیها: حاشیه برگها رطوبت دیده است.

الذریعة: ۱۱۱/۹؛ ریحانة الادب: ۲۰۲/۱؛ فرهنگ سخنوران: ۶۹.

شماره نسخه: <۱۷۸۰۹/۱۱>

قصیده راثیه = قصیده در مدح ملك سنجر (ادب منظوم، فارسی)

از: بدیع الزمان سید عبدالواسع بن عبدالجامع غرجستانی جبلی، درگذشته: ۵۵۵.ق.
آغاز: <که دارد چون تو معشوقی نگار و چابک و دلبر

بنفشه زلف و نرگس چشم و لاله روی و نسرين بر

نباشد چون جبین و زلف و رخسار و لب ت هرگز

مه روشن شب تیره گل سوری می احمد.>

انجام: <به بیداری و هشیاری و فیروزی و بهروزی

ولایت گیر و نصرت یار و عشرت جوی و دولت فر.>

گزارش متن: قصیده غرایبی است در حدود ۳۰ بیت [نسخه موجود] در مدح سلطان سنجر

غزنوی که ایاتی از آن را برای نمونه در ذیل می آوریم:

خداوندی عدو بندی شهنشاهی نکو خواهی

مغیث دین معین حق معز ملک و دین سنجر

جهانداری که بی یار و قرین و شبه و مثل آمد

بعلم و حلم و بزم و رزم و عزم و حزم و فر

جوانمردی که دارد وقت جود و حرب و مهر و کین

کف حاتم تن رستم دم عیسی دل حیدر [!!!؟]

ز قدر و حشمت و تمکین و جاه... اورا

رکاب از ماه وزین خورشید و میدان چرخ و نعل اختر

ز بخت و دولت و تایید و مین او همی خیزد

ز خار از رزنی شکر زکان گوهر زیم عنبر

دیوان جبلی با تصحیح دکتر ذبیح الله صفا از سوی انتشارات دانشگاه تهران و امیرکبیر

سالهای ۴۱-۱۳۳۹، ۱۳۵۶ و ۱۳۹۱ ش در تهران به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: *نوع خط: نستعلیق *تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۰هـ ق *عنوانها و

نشانیها: شنگرف *نوع کاغذ: شرقی *تعداد برگ: ۲ (۹۳ب. ۹۴الف) *تعداد سطر: جمعاً ۱۹.

📖 آغازنامه: ۹۳۳/۳؛ فهرست کتابخانه آستان قدس رضوی: ۶۵/۷؛ ریحانة الادب:

۳۹۵/۱؛ مؤلفین چاپی: ۲۳/۴.

شماره نسخه: <۱۷۸۰۹/۱۲>

منشآت زین الدین علی کلاه = مکتوبات زین الدین علی کلاه = نامه های زین الدین

علی کلاه

(نامه نگاری، فارسی)

از زین الدین علی کلاه شیرازی، درگذشته: ۵۷۸۰هـ ق.

آغاز: بسم الله مجربها و مرسبها ان ربی لغفور رحیم. با کوره ای از دوحه ولایت و نوباه ای از

بستان عنایت که از عالم غیب ارزانی داشتند به تحفه به نظر سلطان عظیم الشان روانه داشت

در طرهاش نکته ایاک نعبدست در غمزهاش نسخه ایاک نستعین....

انجام: دیگر عمارت پذیر نخواهد شد الا ماشاءالله تعالی باقی خدمت حاکم است توفیق

دو جهان رفیق و قرین باد.

گزارش متن: سه نامه از زین الدین علی کلاه، اولی با آغاز فوق برای سید علی؟ در چند

سطر که مضمون خاصی در آن به نظر نیامد. نامه دوم به حاجی کریم الدین عبدالله با آغاز

«جمعیت یاران راه اخلاص و دوستان کوی اختصاص همچون تفرقه اجابت کالعقارب در ترقی

باد...» که گویا عرض حال است و در آن عبارت «تاریخ تحریر چاشت جمعه حادی عشر شهر رجب از رواق لارست... و مخلص قصه همین است که هر چه واقع می شود... و هلم جراً متضمن و مستلزم فواید و مصالح کمینه است...».

نامه سوم به پسر عموی خود با آغاز «ربّ ادخلنی مدخل صدق و اخرجنی مخرج صدق... مادام که معامله فقیران بر نهج صواب و عطف استقامت باشد و از غوایل شیطانی و وسایل نفسانی مصون و محفوظ بود...». در این نامه وی از سلاطین آل مظفر به خاطر رفتاری که با درویشان داشته اند و آنها را از شیراز اخراج کرده اند شکوه نموده و اینک به سطرهایی از آن اشاره می کنیم «درین کرات ثلاثه که حکام ضال کالانعام حکم بازعاج و اخراج درویشان کرده اند... و بعد الیوم درویشان در پی آنند که هرگز نام و نشان ایشان و ملکشان نبرند و بجایی روند که آخرت باشد... انشاء الله تعالی درویش داود به خدمت می رسد و شمه بگوید احوال کمینه... بعد الیوم تحمل خواهد کرد و در مملکت شیراز و ما تحت ایدیهم نخواهد نشست و اگر توفیق رفیق شد نقل به جانب مکه و مدینه خواهد کرد آنگاه روشن شود که درویشان رکن دولت ایشان بوده اند... در فیروزآباد بودن و داد درویشان دادن و از مردم به دین تاریک اندرون باریک بین دور ماندن لا یقتر... خاک بر سر من اگر امثال شاه یحیی و شاه منصور بلکه بزرگتر از ایشان و مهمتر از ایشان در صحرای دل من جای داشته باشند... حاضران صحبت حاجی داود و درویش ابوبکر و درویش بایزید... و دیگر عزیزان... دعا می رسانند دعاگوی سخن حکام شیرازی عنف و خشونت قبول نخواهد کرد»

گزارش نسخه: * نوع خط: نستعلیق * تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۰هـ ق * عنوانها و نشانها: شنگرف * نوع کاغذ: شرقی * تعداد برگ: ۲ (۱۱۰ب. ۱۱۱الف) * تعداد سطر: ۲۸ * اندازه متن: ۱۹*۱۳ سانتیمتر.

ویژگیها: مقداری از متن در حاشیه زیرین تحریر شده، نسخه رطوبت دیده است.

☞ دانشمندان و سخن سرایان فارس: ۶۶۹/۲؛ ریحانة الادب: ۷۳/۵.

شماره نسخه: <۱۷۸۰۹/۱۶>

منتخب محاضرات الراغب = ملتقطات من محاضرات الراغب

(گوناگون، عربی)

از؟

آغاز: فی فضیلة العقل. قال النبی اول ما خلق الله العقل ما اكتسب احد افضل من عقل...
انجام: فامض لشانک و دعنی اطلب بغیتی ممن عنده ذلك فقال الاسکندر ما رایت احکم
من هذا.

گزارش متن: انتخابی است از محاضرات الادباء و محاورات الشعراء و البلاغاء که در دو بخش و
توسط دو نفر انتخاب گردیده است در برگ (۱۳۲ الف) عبارت < اعلم وقفک الله تعالی
لادراک الحقایق و المعانی ان هذا الكتاب قد مرّ علیه سابقاً بعض من اجلة الافاضل لازل
مجلسه العالی مشحوناً بالمعارف و الفضائل فالتقط منه زبده من نفايسه و لطایفه فشوقه النظر
فیها الى انتخابه ثانياً و لكثرة مشاغله رزقه الله شغلاً كفاه عن المشاغل امرنی بذلك فشرعت
فيه بعون الله تعالی و حسن توفيقه... > آمده است گویا منتخب دوم جامع این مجموعه باشد.
اصل کتاب از تألیفات ابی القاسم حسین بن محمد راغب اصفهانی می باشد.

گزارش نسخه: * نوع خط: نستعلیق * تاریخ کتابت: پیرامون ۵۱۰ ق * عنوانها و نشانیها:
شنگرف * نوع کاغذ: شرقی * تعداد برگ: ۴۸ (۱۱۳ الف - ۱۶۰ ب) * تعداد سطر: ۲۹ * اندازه
متن: ۲۰*۱۳ سانتیمتر.

ویژگیها: در حاشیه برگ نخست عبارت < خط خواجه شیخ... > وجود دارد، در حاشیه
تصحیح گردیده است.

شماره نسخه: < ۱۷۸۰۹/۱۸ >

عنوان

طریقه انشاء و نامه نگاری = انشاء = نامه نگاری (نامه نگاری، فارسی)

از؟

آغاز: > مکتوب به اسم مشایخ اسلام ممالک الخطاب و الجواب و اظهار اخلاص در حضرت قدسی منزلت و جناب شرع مرتبت سلطان مشایخ اسلام...<

انجام: > بر تو مهر عاطفت سرافراز گردانیده زیادت از این اطناب نمی نماید و الله یخلد ظلال عاطفته الی یوم القیام.<

گزارش متن: دو سرمشق نامه نگاری یکی برای نوشتن به حضور مشایخ و دیگری در تهنیت شفا.

گزارش نسخه: * نوع خط: نستعلیق * تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱۰۵ ق * عنوانها و نشانیها: شنکرف * نوع کاغذ: شرقی * تعداد برگ: ۲ (۱۶۶ الف - ۱۶۷ ب) * تعداد سطر: ۲۱ * اندازه متن: ۱۹ * ۱۲/۵ سانتیمتر.
شماره نسخه: < ۱۷۸۰۹/۱۹ >

(ققه، فارسی)

خيارات منظوم

از؟

آغاز: خيار بیع و شری در طریقه ابرار * بود چهارده گویم ترا بنظم نفیس * خيار مجلس و حیوان و شرط ما یفسد * خيار رؤیت [و] غبن است و عیب پس تدلیس * تأخرات و تعذر [و] تبعض و صفقه * خيار شرکت پس اشتراط و پس تفلیس.

گزارش متن: قطعه ای است سه بیتی که در آن عناوین تمامی خيارات درج گردیده است.

گزارش نسخه: * نوع خط: نستعلیق * تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱۰۵ ق * نوع کاغذ: شرقی * تعداد برگ: ۱ (۱۶۷ الف).

شماره نسخه: < ۱۷۸۰۹/۲۰ >

(نامه نگاری، فارسی)

نامه خواجه جهان به سید محمد نوربخش

از: خواجه جهان.

آغاز: <فواد به نور المحبة ساطع و ليس لنجم العقل فيه مطالع ملأ نارفي فوادى محلها و لا السحب الا ما الجنون تدافع فسحت ساحت سینه به جاروب لا از غبار تعلق اغیار پرداخته و چتر فواد بر سریر حیات سایه بان پادشاه...>

انجام: از شربت شهود محفوظ باد وجود التماسات معتقدان اخلاص سمات بنظر قبول و رضا ملحوظ باد بالنبی و آله الامجاد و الحمد لله على الملك الخلاق و الصلوة و السلام على متمم مکارم الاخلاق.

گزارش متن: نامه ای است ادبی سرتاسر، اظهار ارادت و شوق دیدار که نگارنده در لابلای آن اشعار عربی و فارسی رارسانه دلتنگی ساخته است.

گزارش نسخه: *نوع خط: نستعلیق *تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱۰۵ ق *عنوانها و نشانیها: شنگرف *نوع کاغذ: شرقی *تعداد برگ: ۲ (۱۶۸ الف - ۱۶۹ الف) *تعداد سطر: ۲۱ *اندازه متن: ۱۹*۱۲/۵ سانتیمتر.

شماره نسخه: <۱۷۸۰۹/۲۱>

(نامه نگاری، فارسی)

نامه خواجه جهان به سلطان مراد

از: خواجه جهان^۱

آغاز: بشری لقد انجز الاقبال ما وعدا * و نجم حلمک من افق العلی صعدا * تباشیر بشایر عالم غیب مطر به طغرای ذلک الکتاب لاریب فیه چون تواتر تقاطر امطار و تراکم افواج و امواج....

و ظلك ممدود و بابک عامر
و یفقوانداک البحر و البحر زاخر.

انجام: بقیت مدی الافلاک ملکک راسخ
یرد سناک البدر و البدر نامر؟

گزارش متن: نامه ای است ادبی در عرض ارادت و تحیت به سلطان مراد.

۱. شاید از منشآت خواجه جهان محمود گاوان صاحب ریاض الانشاء باشد.

گزارش نسخه: *نوع خط: نستعلیق *تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۰، ۱۱ هـ ق *نوع کاغذ: شرقی *تعداد برگ: ۲ (۱۶۹ ب- ۱۷۰ ب) *تعداد سطر: ۲۲ *اندازه متن: ۱۹*۱۲ سانتیمتر. شماره نسخه: <۱۷۸۰۹/۲۲>

نامه نظام الدین احمد صاعدی به قاضی میر حسین (نامه نگاری، فارسی)
از: نظام الدین احمد صاعدی.

آغاز: اعلام رای عالم آرای فلان آنکه درین زمان به این پریشان رسید که نافرجامی حاشا
درباره خدام ذوی الاحترام امام ائمه الدین وارث علوم الانبیاء والمرسلین....
انجام: از مثل چنین گفت و گوی در شأن چنان عالیشانمی نتواند زد که فی الواقع اینها رخنه
[؟] درونیهاست من آنچه شرط بلاغ است با تو بگویم والله الموفق والمعین والسلام علیکم و
المحمد لله اولاً و آخراً و ظاهراً و باطناً.

گزارش متن: از عنوان مکتوب «کتابت بقاضی میر حسین نوشته شده حضرت خواجه
نظام الدین احمد صاعدی» چنین فهمیده می شود که نامه از نظام الدین احمد بن قاضی میر
حسین است. در این مکتوب نویسنده قصد تنزیه شخصی که ناروایی در حق او روا گردیده،
داشته است هر چند به نام وی تصریح نشده ولی در تمجیدش آمده که در راه مکه به محضر پیر
جمال الدین احمد اردستانی در دارالعباده یزد مشرف گردیده است.

گزارش نسخه: *نوع خط: نستعلیق *تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ هـ ق *عنوانها و
نشانیها: مشکی *نوع کاغذ: شرقی *تعداد برگ: ۲ (۱۹۱ ب- ۱۹۲ الف) *تعداد سطر: جمعاً ۲۱. شماره نسخه: <۱۷۸۰۹/۲۳>

نامه ای به صفی الاسلام
(نامه نگاری، فارسی)
از: ؟

آغاز: بعد از ادای دعا خواجه ایام دولت ابد پیوند به ردای عالم آرای نواب کامیاب محفی نماند که چون چند بار بلکه بلا شمار از مکمن غیبت که خزانه لاریب است بگوش هوش این ذره بی مقدار...

انجام: > چون آفتاب روشن و هویدا است جام جهان ناست ضمیر هنر دوست اظهار ماجرای خود آنجا چه حاجت است ظلال خورشید مثال لایزال.<

گزارش متن: مکتوبی است در چند سطر با عنوان «سواد کتابتی که به حضرت صفی الاسلامی بعد از ترک قضا نوشته شده».

گزارش نسخه: * نوع خط: نستعلیق * تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۰، ۱۱ ه.ق * عنوانها و نشانها: مشکی * نوع کاغذ: شرقی * تعداد برگ: ۱ (۱۹۲ الف) * تعداد سطر: جمعاً ۱۵.

شماره نسخه: < ۱۷۸۰۹/۲۴ >

الرسالة القلمية = القلمية للدواني (ادب، عربی)

از: جلال الدین محمد بن اسعد دوانی، درگذشته: ۹۰۷ یا ۹۰۸ ه.ق.

آغاز: > الحمد لله ن والقلم و ما یسطرون ان هذه تذكرة لقوم یعقلون یا من فاق فی البراعة سألنی عن وصف البراعة فاستمع...<

انجام: > وهدی الحایزین الی اقوام اللقم بعد ما وقب غواسق الظلم صلی الله علیه و آله و سلم.<

بنگرید به نسخه شماره < ۹۰۷۲/۴ > گزارش شده در جلد < ۲۳ > همین فهرست.

گزارش متن: رساله ای است در توصیف و ستایش قلم با نثری آهنگین و مسجع مشحون از صنایع گوناگون لفظی و معنوی.

این رساله در دفتر یکم نسخه پژوهی صص ۲۶۵ - ۲۷۶ به چاپ رسیده است.

گزارش نسخه: * نوع خط: نستعلیق * تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۰، ۱۱ ه.ق * عنوانها و نشانها: مشکی * نوع کاغذ: شرقی * تعداد برگ: ۲ (۱۹۲ ب. الف) * تعداد سطر: جمعاً ۵۲

* اندازه متن: ۱۳*۲۰ سانتیمتر.

ویژگیها: در انجام آمده که این نسخه از روی یک نسخه پر غلط استنساخ گردیده است.

الذریعة: ۱۶۸/۱۷.

شماره نسخه: <۱۷۸۰۹/۲۵>

تفقدنامه

(نامه. ادب، فارسی)

از: عبدالله ایناق.

آغاز: الحمد لله جابر کل کسپرو ملین؟ کل عسیر غافر الذنب و قابل التوب شدید العقاب
ذی الطول... بعد از حمد و ثنای حضرت جباری را جل و علا و تبارک....
انجام: دعا: بزرگوار خدایا بحق احمد مختار به معجزات و براهین موسی عمران بسوز سینه
شیران مسجد جامع... و دعوت صورت عن نية خلصت لا شك ان يستجيب الله داعيها و
یرحم الله عبداً قال آمیناً.

گزارش متن: آنچه از تورق اوراق این رساله بدست آمد گویا تفقدی است از ابراهیم سلطان
به خاطر جنگ بد فرجامی که نویسنده تفقدنامه نیز در رکاب سلطان بوده و در برگ
(۲۱۴ الف) با عبارت ذیل بدان اشاره می کند « مسود این اوراق عبدالله ایناق اقبال آسا ملازم
رکاب کیوان سا بود که دهر جفا پیشه که بروفای او کیسه نتوان دوخت... تیر معاندت در کمان
معاقدت نهاد...» این رساله با عباراتی چون والله يعلم و انتم لا تعلمون، ان اشد البلاء علی
الانبياء والاولياء، لاتفنتوا من رحمة الله، ان لله الطافاً خفیه و... که نوعی دلداری و دلجویی در
آن استشمام می شود آغاز گردیده و در برگ (۲۱۳ ب) به نام پادشاه چنین اشاره رفته است
« خسرو حیدر دل عیسی دم داود فر * قیصر موسی ید احمد کف یوسف لقا * گوهر دریای
شاهی در... سلطنت * آفتاب برج عزت سایه لطف خدا * شاه ابراهیم سلطان آفتاب برو بحر *
وارث ملک سلیمان صاحب صبر و لواء...» این رساله دارای نثری ادبی و مشحون به آیات و
روایات و اشعار فارسی می باشد.

گزارش نسخه: * نوع خط: نستعلیق * تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ ه. ق * نوع کاغذ:
شرقی * تعداد برگ: ۵ (۲۱۲ ب. ۲۱۶ الف) * تعداد سطر: ۳۰ * اندازه متن: ۲۱*۱۳ سانتیمتر.

۱. شاید ابراهیم سلطان بن شاهرخ تیموری حاکم فارس باشد چنانچه عبارت برگ (۲۱۳ ب) می تواند موید این
مطلب باشد و آن عبارت این است <کنار آب و گل گشت مصلی نموداریست از فردوس اعلی هوای دلگشای
جعفرآباد که باد از نسیم رحمت آباد...>.

(نامه نگاری، فارسی)

دیباچه جامع البدایع مظفری

از: مسعود صاعدی؟.

آغاز: بسمله، ربّ وفق سپاس بی قیاس که چون خلیل اخلاص در حرم اختصاص برفع اساس آن قیام نماید و دلیل توفیق مساعدت فرماید... و اذ یرفع ابراهیم القواعد من البیت و اسمعیل....

انجام: این خاندان بزرگوار سالها، بسیار و قرنهاى بی شمار معمور و آبادان دارد بحرمة النبى الابطحى محمد وآله الاطهار و الحمد لله رب العالمین.

گزارش متن: از عنوان «دیباچه کتابی که بجهت پادشاهزاده امیرزاده اسمعیل خدام؟ حضرت قاضی القضاتی رکن الشریعة والدین مسعود صاعدی نوشته» که بر فراز این نامه آمده فهمیده می شود که گویا مسعود صاعدی؟ مجموعه‌ای را برای امیرزاده اسمعیل که گویا اسمعیل بن ابراهیم سلطان تیموری است گردآوری نموده و این رساله دیباچه آن می باشد که احتمال دارد به قلم گردآورنده مجموعه باشد.

در انجام رساله، مجموعه ساعدی چنین توصیف شده «و کیفیت وضع کتاب خجسته انتساب بر این نسق افتاد. قصاید مختار از گفتار سخن وران بلاغت شعار در توحید و نعت و منقبت و مواعظ و غیر آن پنج هزار بیت، غزلیات گزیده بیست هزار بیت، ترجیحات یک هزار بیت و بجامع البدایع مظفری اتسام یافته...».

گزارش نسخه: *نوع خط: نستعلیق *تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱۰۵ ق *عنوانها و نشانها: شنگرف *نوع کاغذ: شرقی *تعداد برگ: ۲ (۲۱۶ الف - ۲۱۷ الف) *تعداد سطر: ۳۱ *اندازه متن: ۲۱*۱۴ سانتیمتر.

شماره نسخه: <۱۷۸۰۹/۳۰>

(اخلاق، فارسی)

اخلاق = رساله‌ای در اخلاق

از:؟

۱. در برگ (۲۱۶ ب) آمده >مغیث الحق و الدنیا والدین ابوالفتح ابراهیم سلطان خلدالله سبحانه و ملکه و خلافت... که مویدی است بر اینکه امیرزاده اسمعیل که این کتاب برای وی گردآوری شده فرزند ابراهیم سلطان تیموری است.

آغاز: یا من اتی الانفس بالارزاق و اخبار نبیه من الآفاق انت المعطی لكل مال... حمد و ثنای بی منتها کریمی را سزاوارست که بدست قدرت مشتی گل را از خاک برداشته قابلیت کسب کمالات انسانی که عبارت از ارتقاء به مدارج روحانیه است ارزانی داشت....
انجام: و چون... مقاصدی که در کارخانه این تألیف ریخته مؤلف را از آن بغیر از قول بهره نیست... که کسوت نظم پوشیده اند خرقة از دست این نادر ویش دارند... یارب... شهره آفاق شده * این بکر که در پرده از واق شده * چون نیست بغیر نقلی؟ این تدوین را * تاریخ چه خوب نقل؟ اخلاق شده^۱.

گزارش متن: رساله‌ای است در اخلاق در یک مقدمه و سه باب (باب اول تهذیب اخلاق، باب دوم: در تدبیر منازل، باب سیوم: در تدبیر مدن) بر فراز رساله عنوان «رساله شرح اخلاق عضدی» تحریر شده لکن دلیلی روشن بر اینکه این رساله شرح فارسی اخلاق عضدی باشد به نظر نیامد و از انجام آن چنین فهمیده می‌شود که تألیف و تدوین است. گویا مؤلف در فارس و کرمان زندگی می‌کرده و دارای ذوق شعری و نثری فاخر بوده است. در برگ نخست آمده «رشته انتظام تمدن و التیام جمع ایام گسیخته و کافه ناس خصوصاً مردم فارس را حساب دفتر خرج از اندازه... و نسخه جمع اهل شیراز بی شیرازه گشت. زخمهای چولاله تازه پرورده بماند * ده‌های ز عشق گرم افسرده بماند... مرغ دیده به بال مژگان پرواز کنان در نهالستان سطور... از شاخی به شاخی می‌نشست و چون مطالعه بعضی کتب و رسائل مدونه در علم اخلاق افتاد به خاطر آمد که اگر مختصری این معانی بیان کند بوجهی که محل و ممل نباشد... توجه دار الامان کرمان ساختم... چون اقسام حکمت عملی که ظروف این حروف متکفل گنجایش نمایش آن شده عبارتست از تهذیب اخلاق و تدبیر منزل و سیاست مدن مهندس خانه خیال راه بیرون شد این مقال از سه باب خواهد ساخت باب اول در تهذیب اخلاق...»

گزارش نسخه: * نوع خط: نستعلیق * تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ هـ ق * عنوانها و نشانها: مشکی * نوع کاغذ: شرقی * تعداد برگ: ۵ (۲۶۲ الف - ۲۶۳ ب) و (۲۷۹ الف - ۲۸۱ الف) * تعداد سطر: ۳۹ * اندازه متن: ۲۲*۱۳ سانتیمتر.
شماره نسخه: <۱۷۸۰۹/۳۶>

۶۰۹

ترجمه منظوم خمیه ابن فارض = ترجمه منظوم القصیده المیمیة لابن فارض (عرفان، فارسی)
از: ناشناس.

۱. کلمه نقل شده در بیت حدسی است و نیاز به بررسی بیشتر دارد در صورتی که نقل اخلاق باشد تاریخ انجام رساله ۹۱۲ می‌شود.

آغاز: شربنا بذكر الحبيب مدامة * سكرنا بها من قبل ان يخلق الكرم...^۱ * روزی که مدار چرخ و افلاک نبود * و امیزشی؟ از آتش و خاک نبود * بریاد تو مست بودم و باده پرست * هر چند نشان باده و تاک نبود.

انجام: > علی نفسه فیک من ضایح عمره * و لیس له فیها نصیب و سهم * سرمایه عمر بهر می خواهد مرد * بی می خوردن عمر بود مایه درد * هر کس که زمی ب عمر خود بهره نخورد * گو خون بگری که عمر خود ضایع کرد.

گزارش متن: ترجمه منظومی است از قصیده مشهور خمریه ابن فارض، عمر بن علی که ناظم ترجمه هربیت از قصیده میمیه ابن فارض را در یک دوبیتی به نظم کشیده است.

گزارش نسخه: * نوع خط: نستعلیق * تاریخ کتابت: پیرامون سده ۱۱ ه. ق * نوع کاغذ: شرقی * تعداد برگ: ۲ (۲۸۱ ب - ۲۸۲ الف) * تعداد سطر: جمعاً ۵۱ * اندازه متن: ۲۲*۱۳ سانتیمتر.

شماره نسخه: < ۱۷۸۰۹/۳۸ >

۱. ترجمه این بیت در دیوان شمس تبریزی چنین آمده است: پیش از آن کاند در جهان باغ می وانگور بود * از شراب لایزالی جان ما مخمور بود.